

převzato ze stránky: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/vyvojove-psychologicke-teorie>

Erik Homburger Erikson (1902 - 1994)

psychoanalyticky orientovaný americký psycholog, psychiatr a humanistický filozof dánského a židovského původu, který navrhl a popsal **osm vývojových stádií**, z nichž každé je charakterizováno nějakým typem **konfliktu a krize**.

Přechod z fáze do fáze často provází **krize**; vyřešení krize a konfliktu přináší pro ego člověka růst, novou sílu, **mohutnost** - (virtue - ctnost).

Pokud ovšem konflikt vyřešen není, jedinec opouští stadium s pocitem méněcennosti a jeho další vývoj může stagnovat a být narušen.

Paralela s vývojovým modelem Freudovým je zřejmá; Eriksonův model však **pokrývá celou životní dráhu** - spojuje tedy v sobě důraz na ranou zkušenost s respektováním specifík ostatních úseků životní dráhy, včetně stáří.

Postuloval tzv. **epigenetický princip**: jedno vývojové stádium "*stojí*" na druhém, navazují na sebe nejen chronologicky, ale i hierarchicky.

Od principu vývoje libida však obrátil pozornost ke spíše **sociálním aspektům** ontogeneze, ústředním tématem je **vývoj identity** - pocitu i druhu vlastní totožnosti.

1. Období orálně sensorické trvá od narození do jednoho roku života a charakterizuje ji:

základní důvěra proti základní nedůvěře.

Dítě se rodí prakticky bezmocné, přinejmenším závislé a navíc i s nezralou úrovní vlastní homeostázy; smyslově si během prodlužujícího se bdění osvojuje pocit známosti, který souvisí s pocitem libým; lidé okolo (především matka) o něj pečují.

Základní důvěru dítěte (v tom smyslu, že se na něco už může a umí spolehnout a že se učí být odolné vůči frustraci) signalizuje, že může nechat matku na nějakou chvíli se vzdálit.

Optimální péče rodičů zakládající základní důvěru dítěte souvisí s dobrou **hygienou, kojením, fyzickým i sociálním kontaktem**; nejde přitom tolik o množství, jako o empatii, adekvátnost, citlivost. Tehdy si kojeneček také zvyká na rozdíl mezi vnitřním a vnějším.

Základní nedůvěra, trvalá slabost důvěry (či spoléhání se) je patrná u osobností, u nichž je navyklý únik do schizoidního nebo depresivního stavu.

To, co si jako "virtue" (ctnost) člověk vytváří v této fázi, je **naděje** - jako vlastnost, která napomáhá životu.

2. Období svalově anální je typické pro druhý až třetí rok života a charakterizuje je :

autonomie proti studu a pochybám.

V dalším období dochází k maturaci (zrání) svalové soustavy. E. H. Erikson reflektuje v tomto období zvýšenou potřebu citlivého přístupu ze strany rodičů - k tomu, aby se člověk cítil **autonomně**, musí se cítit i bezpečně; pokud se mu autonomie "*nevyplácí*" - vede např. k tomu, co dítě vnímá jako trest nebo odloučení, vzniká **stud** a **pochyby** - podle Eriksona "*vztek obrácený proti sobě samému*". Ten může být kontraproduktivní, protože "*příliš mnoho zahanbování nevede k opravdové slušnosti, ale k tajnému odhodlání proklouznout neviděn - pokud nevyústí až ve vzdorovitou nestoudnost ... Mnohé malé dítě, které je zahanbováno víc, než snese, může být v trvalé náladě vyjadřovat vzdor...*" V souladu s Freudem (anální fáze) zdůrazňuje Erikson význam uvědomělého a již částečně ovládaného zadržování a vypuzování; i zde je základ autonomního rozhodování o sobě. Ctností je zde **vůle**, volní úsilí.

E. H. Erikson o tomto stadiu uvádí: "*Toto stadium se proto stává rozhodujícím pro poměr lásky a nenávisti, spolupráce a svéhlavosti, svobody sebevyjádření a jejího potlačení. Z pocitu sebekontroly bez ztráty sebeúcty pramení pocit trvalé dobré vůle a hrdosti; z pocitu ztráty sebekontroly a z pocitu nadměrné cizí kontroly vzniká trvajících sklon k pochybám a studu.*"

3. Období lokomotoricky genitální trvá od třetího do pátého roku života a charakterizuje je : *iniciativa proti vině.*

V tomto období dítě zintenzivňuje svoji **iniciativu**, svoje aktivity, objevuje svoje tělo, experimentuje, plánuje. Také se učí identifikaci (nápodobou a ztotožněním) s dospělými vzory, především rodičem shodného pohlaví - E. H. Erikson píše: "*A tu podotýkáme, že podle moudrého předurčení základního plánu není dítě nikdy více připraveno učit se tak rychle a chtivě, stávat se větším ve smyslu sdílení závazku a výkonu jako v tomto období svého vývoje. Je dychtivé a schopné spolupracovat na úkolech, sdružovat se s ostatními dětmi, aby s nimi tvořilo a plánovalo je ochotno těžit ze styku s učiteli a hledět se vyrovnat ideálním vzorům...*"

Zde se dítě učí „ctnosti“ **účelnosti** a úspěšnosti v protikladu k nesmyslnosti, po které následuje pocit viny.

Přílišná snaha o úspěch ale může vyvolávat pocity **viny** - zvláště, když jsou přitom přehlíženy potřeby druhých lidí. Nezdár vede často k rezignaci, pocitu osobní viny, úzkosti.

U dospělých se pak dá pozorovat reziduální konflikt tohoto typu např. v hysterii - zmatená, "odbrzděná" aktivita, pocity viny a obviňování.

4. Období latence trvá šestý až dvanáctý rok života a charakterizuje je : *snaživost proti méněcennosti.*

Toto období **snaživosti** souvisí s docházkou do základní školy. Dítě něco tvoří, přijímá neosobní principy, nepohybuje se už tolik ve světě představ a hry, ale - protože už by mělo mít cit pro účelnost - věnuje se více úkolům a rozvíjení dovedností. Tehdy je podle E.H. Eriksona (1902-1994) ohroženo pocitem nedostatečnosti a **méněcennosti**, zoufá si někdy nad svou kapacitou (subjektem možným), pokládá se za odsouzené k prostřednosti.

Toto stadium je ale velmi důležité tím, že v něm člověk získává vztah k práci a ke spolupráci. Může se stát, že si jej člověk nevytvoří - bude cítit méněcennost a reagovat rezignací, nebo se naopak stane přesvědčeným "konformistou a otrokem své technologie"; "ctností" je zde mohoucnost, "**kompetence**" - schopnost a dovednost zralého úkolového zaměření.

5. Puberta a adolescence trvá dvanáctý až dvacátý rok života a charakterizuje je: *identita proti konfuzi rolí.*

Zatímco stadium předchozí je z vývojového hlediska poměrně klidným, v této fázi je vývoj vlastní **identity** velice bouřlivý - a to jak fyzický, tak psychický a sociální, což klade zvýšené nároky na psychické zpracovávání. E. H. Erikson píše, že "*v žádném jiném stadiu životního cyklu... nejsou si tak těsně blízké příslib objevení sebe samého a hrozba ztráty sebe samého*". Mají se sjednotit předchozí představy o sobě samém - člověk stojí na prahu životní dráhy, sumarizuje předchozí a hledí do budoucnosti. Spojuje plány s konkrétnějšími cíli (např. s názornější představou o svých budoucích sociálních pozicích a o svém budoucím povolání).

Často probíhají i velmi silné krize identity - různé rozlady, deprese, obavy, **konfuze** (zmatek, chaos) **rolí**.

Velkou úlohu hraje na počátku adolescence potřeba identifikace se *vzory, modely, příklady* a jejich nápodoba. Ctností je zde **věrnost** své životní filozofii, svým cílům, zájmům a hodnotám.

6. Mladší dospělost trvá dvacátý až třicátý rok života a charakterizuje je : *intimita proti izolaci.*

Mladší dospělost má být podle E.H. Eriksona (1902-1994) obdobím spojení vytvořené identity s identitou druhého - ovšem beze strachu, že se v tomto spojení vlastní identita rozpustí.

Intimitu, intimní vztahy navazuje a rozvíjí člověk i v období hledání identity, často se právě přes identifikaci s druhými k vlastní identitě dopracovává. Zde však jde i o schopnost sdílení, která obsahuje i závazek a úkol opustit soustředění na sebe sama. Ctností je zde **láska**.

Opakem intimitosti je sklon k distancování se, tendence k **izolaci** - často ve chvíli, kdy se neplní všechny nároky. Zvláštním případem je "*izolace ve dvou*".

7. Dospělost trvá třicátý až šedesátý rok života a charakterizuje ji:

generativita proti stagnaci.

Podle E.H. Eriksona (1902-1994) je **generativita** v první řadě zájem o plození a vedení příští generace, ačkoliv jsou jedinci, kteří pro neštěstí nebo proto, že mají speciální a opravdové nadání v jiných směrech, nevyužijí tohoto pudu pro své vlastní potomstvo. Je to i potřeba něco vytvářet, být nějak produktivní, o něco pečovat, něco předávat; generativita zahrnuje i obecně produktivitu, tvořivost. Ctností je něčím konstruktivně a reálně přispět, být prospěšný a **pečovat** o někoho.

Toto stadium je důležité již proto, jak dlouhý časový úsek zabírá. člověk rovněž nemusí umět správně prožívat generativitu, ani když objektivně má vlastní potomstvo.

Kdo se necítí přínosný ve smyslu generativity, často se začíná zabývat sám sebou nebo se uzavírat ("manžel jako jedináček") a **stagnuje**.

8. Zralý věk trvá od šedesátí let života do smrti a charakterizuje ho:

integrita "já" proti zoufalství.

V poslední fázi ontogenetického jde o **integritu** „já“, vyrovnávání se s bilancí vlastního života i s faktem smrti. Podle E. H. Eriksona jde o *pochopení řádu věcí*, o jakousi moudrost, i o shrnutí všech předchozích stadií - co do míry jejich zvládnutí i co do zpětného hodnocení.

Erikson uvádí: "*V takovém konečném vyrovnání ztrácí smrt svůj osten. Nedostatek nebo ztráta rostoucí integrace "já" se ohlašuje strachem ze smrti: jedinečný životní běh není přijímán jako poslední možnost života. Zoufalství vyjadřuje pocit, že čas je nyní příliš krátký pro pokus začít znovu jiný život a vyzkoušet alternativní cestu k integritě...*"

Strach ze smrti a úzkost patří k rysům tohoto životního období; je však pocíťován a prožíván v menší míře, když člověk cítí kontinuitu vlastního života, jeho smysluplnost, účelné a i duchovně a společensky užitečné prožití života. Ctností je v tomto období je spiritualita a **moudrost**.

Desintegrace „já“ v tomto období a chorobný strach ze smrti vede v tomto období života k **zoufalství**.